

Příspěvková organizace jako pachatel trestného činu

V aktuálním článku navazujeme na předchozí příspěvky publikované v odborném časopise Sociální služby, které se zabývaly pravidly hospodaření příspěvkových organizací a právní odpovědností ředitelů těchto organizací. Tentokrát bude pozornost zaměřena na trestní odpovědnost samotných příspěvkových organizací, především pak na její právní ideové základy, na potenciálně páchané trestné činy a na arzenál trestů, které za ně mohou trestní soudy uložit, jakož i na hranice trestání příspěvkových organizací.

■ **Text: JUDr. Libor Vašíček,
Mgr. Matúš Baliak,**
Legal Partners, advokátní kancelář

» Trestní odpovědnost právnických osob

Sílící společenský vliv právnických osob (zejména mezinárodních korporací), roz-

mach jejich nezákonných aktivit ohrožující hospodářskou stabilitu, zneužívání komplikovaných rozhodovacích procesů k páchání trestné činnosti a s tím spojená nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti byly hlavní argumenty, které přesvědčily zákonodárce o nutnosti zavést trestní odpovědnost právnických osob.

Z pohledu právní teorie je přitom právní osoba umělým výtvořem, fikcí bez vůle, která není způsobilá založit svou trestní odpovědnost vlastním zaviněným jednáním. Za účelem překlenutí tohoto teoretického problému byl vytvořen institut přičítatelnost. Právníké osobě je tak trestný čin přičítán (hledí se ni jako na pachatele), je-li spáchán v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti vymezené v základatelském dokumentu, tedy například i zřizovací listině příspěvkové organizace. Právníké osobě je však přičítán pouze ten trestný čin, který spáchal člen jejího statutárního, kontrolního nebo dozorčího orgánu, jiná osoba ve vedoucím postavení

»»» 24

««« 23

oprávněná za právnickou osobu jednat (na základě jiného předpisu, např. zaměstnanci, prokuristi nebo obchodní zástupci), zaměstnanec při plnění pracovních úkolů nebo osoba s rozhodujícím vlivem (v případě příspěvkových organizací zejména zřizovatel). Pouze tyto osoby z pohledu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nahrazují svým jednáním neexistující vůli právnické osoby. V případě zaměstnance je navíc přičitatelnost jeho jednání přičitatelná právnické osobě podmíněna udělením pokynu, opomenutím jeho úřední nebo nedostatečnou kontrolou jeho pracovní činnosti. Jedná se přitom o koncept souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob, což v praxi znamená, že pokud zaměstnanec i zaměstnavatel naplní znaky trestného činu, budou souzeni oba. Do dnešního dne přitom byly, dle informací z rejstříku trestů, trestními soudy odsouzeny stovky právnických osob, přičemž počet udělených trestů nadále stoupá.

» Trestné činy a tresty

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, má povahu doplňkového předpisu k trestnímu zákoníku (TZ) a trestnímu řádu. Výčet speciálních, právnickým osobám na míru ušitých trestných činů bychom v něm hledali marně – jeho současná podoba stanoví obecnou odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy s výjimkou úplného výčtu zločinů a přečinů, u nichž z principu nepřichází jejich trestní odpovědnost v úvahu, například trestný čin dvojího manželství či třeba opilství.

Je samozřejmě absurdní, aby byla právnická osoba odsouzena k trestu vězení nebo domácího (sídelního) vězení. Zřejmé rozdíly v charakteristických trestních i obecně definičních znacích právnických a fyzických osob tak činí systém trestů trestního zákoníku neúčelným pro právnickou osobu – pachatele. Právnická osoba je rovněž založena na jiných hodnotách, přičemž tou hlavní, kterou postihuje i speciální systém ukládání trestů, je výkon její činnosti. Kromě typického peněžitého trestu, trestu propadnutí majetku nebo zákazu činnosti, který mimochodem na právnickou osobu vzhledem k účelu jejího založení dopadá mnohem tvrději než na osobu fyzickou, zákon upravuje také specifické tresty zákazu přijímání dotací na dobu až 20 let nebo zveřejnění rozsudku. Rozhodně nejpřísnějším trestem, který může být právnické osobě uložen, je ekvivalent trestu smrti, trest zrušení právnické osoby. Ten ale může být trestním soudem uložen pouze právnickým osobám se sídlem v České republice, jejichž činnost spočívala zcela

nebo převážně v páchaní trestných činů. Relativní vágnost tohoto ustanovení sice vedla několik dychtivých soudců ke snaze o systémové rušení trestaných společností, nicméně dnes již ustálená soudní praxe vyšších soudů ve spojení s důvodovou zprávou zákona vykládá toto ustanovení jako výjimečný trest k potírání organizovaného zločinu.

» Hranice ukládání trestů příspěvkovým organizacím

Osobní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se stává zajímavou, když pomyslíme, že i samotná Česká republika a její územně samosprávné celky jsou právnickými osobami, respektive jsou za ně zákonem považovány. Znamená to tedy například, že dotační podvody vysoce postaveného ústavního činitele by mohly založit trestní odpovědnost státu potrestanou zákazem přijímání dotací či dokonce zrušením právnické osoby? Samozřejmě ne, ale právě snaha o zamezení absolutního výkladu tohoto ustanovení vedlo zákonodárce k výslovnému vynětí těchto dvou typů právnických osob z působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Kraje a obce nicméně zůstávají odpovědné při činnostech stojících mimo výkon veřejné moci.

Právnická osoba je rovněž založena na jiných hodnotách, přičemž tou hlavní, kterou postihuje i speciální systém ukládání trestů, je výkon její činnosti.

Oproti tomu trestní odpovědnost příspěvkových organizací založených obcí (krajem) není zákonem nijak limitována. Přichází tak v úvahu například situace, kdy škola, příspěvková organizace zřízená obcí, bude trestně stíhána za jednání svého ředi-

tele spočívající v přijímání peněžitých darů za ovlivňování rozhodnutí o přijetí žáka ke studiu, a to i přesto, že její zřizovatel by trestně odpovědným v typově podobné situaci, tedy přijímání úplatků při výkonu veřejné moci, nebyl. Kromě výše zmíněného trestného činu úplatkářství lze z činnosti příspěvkových organizací ještě uvažovat o spáchání trestných činů podvodu (§ 209 TZ), zpronevěry (§ 206 TZ), pletich při zadávání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 TZ), zkeslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ) aj.

Na rozdíl od podnikající právnické osoby bude trestní soud při ukládání trestu příspěvkové organizaci značně omezen. Bude totiž povinen zvážit přiměřenost trestu z hlediska jeho dopadu na ekonomický základ zřizovatele, který bude uložením trestu bezesporu, byť nepřímou, postižen. Příspěvkové organizaci tak není možné uložit trest, který by výrazně ovlivnil hospodaření obce-zřizovatele, protože by tím rovněž došlo k omezení ústavní garance územní samosprávy. Není radno opomenout ani institut přenesení trestní odpovědnosti na právního nástupce pachatele. Lze si tak představit situaci, kdy za trestný čin spáchaný zaměstnancem příspěvkové organizace bude v konečném důsledku odpovědný její zřizovatel či jiná příspěvková organizace daného zřizovatele, která se stala právním nástupcem organizace zaniklé. Je přitom nemyslitelné, aby trestní soud obci-zřizovateli zakázal naplňovat veřejné zakázky nebo vykonávat určitou činnost, tím výrazně omezil výkon její samostatné či přenesené působnosti a de facto tak trestal samotné občany.

V příštím vydání odborného časopisu Sociální služby se budeme opět věnovat tématu trestněprávní odpovědnosti právnických osob, tentokrát se zaměřením na compliance programy jako účinné nástroje k vyvinění právnické osoby z trestní odpovědnosti. ■

INZERCE

KONFERENCE

Jarní restart mysli

26. 4. 2023 / PRAHA

Zveme vás na konferenci, která vaši mysl připraví na jaro. Pojdme se zaměřit na to, co chceme zažít, jak tomu najít cestu a nastavme si hranice. Hlavním řečníkem této konference je p. Milena Steinmasslová, uznávaná herečka a dabérka, která bude mít hlavní blok, a to Sílu slova.

Registrujte se na www.scomp.cz

